

LEZEN IN CRISISTIJD

Zoals zovelen had ik met de aanvang van de Corona-crisis gehoopt dat ik eindelijk tijd zou hebben om een stapel boeken te lezen dat al maanden naar me wenkte. Wat is er eigenlijk zo bijzonder aan lezen? En waarom lonkt het lezen juist in een crisistijd? De oorspronkelijke betekenis van het Griekse woord *krisis* is een plotselinge verandering in een ziektebeeld ten goede of ten kwade. Het woord beduidt een beslissend moment, en voor een persoon of samenleving brengt een crisis vaak verandering met zich mee. Een crisis nodigt daarom uit tot bezinning. En dit maakt juist een crisistijd een goede tijd om te lezen.

Het boekje bovenop mijn stapel gaat over onderwijs. Joseph Clair's *Reading Augustine* benoemt dat Augustinus óók in een crisistijd leefde, al was deze van een andere aard. Om hem heen brokkelde het Romeinse Rijk en de teloorgang van het Romeinse Rijk werd ook het Romeinse wereldbeeld in twijfel getrokken. Alles stond op losse schroeven, en in deze context – zo legt Clair mooi uit – gaf Augustinus het onderwijs een nieuw doel en inhoud. Het lezen neemt hierbij een centrale plek in.

Lezen is voor Augustinus om drie redenen belangrijk, en Augustinus spreekt daarbij uit persoonlijke ervaring. Ten eerste kan het lezen van een bepaald boek het vuur doen ontvlammen voor een idee. De lezer komt iets tegen in het boek waardoor hij van gedachten verandert en misschien zelfs besluit het leven anders aan te pakken. Daarom is het vooral belangrijk dat jonge mensen goede boeken lezen. Zelf las Augustinus als achttienjarige de *Hortensius* van Cicero, wat insloeg als een bom. De *Hortensius* was een argument voor de filosofie en wakkerde bij Augustinus een verlangen aan voor wijsheid. Het was een eerste moment waarin Augustinus begon zijn leven, tot dusver gericht op geld en reputatie, een andere koers zou geven.

Ten tweede is lezen van belang omdat het de kans biedt voor de geest om in een zogeheten *flow* te komen. Augustinus gebruikte niet dat woord, maar zag wel dat de menselijke geest snel afgeleid wordt, terwijl het échte verlangen van de geest juist is om ergens geconcentreerd aandacht aan te geven. Het doet de geest goed, zo stelde hij, om helemaal op te gaan in een boek. Het lezen is een oefening waardoor de geest leert om verstrooide gedachten bijeen te rapen. Het lezen stelt de lezer zelfs in staat om zichzelf beter te begrijpen. Zelfkennis veronderstelt immers bezinning, stilte, inkeer, concentratie, en ontvankelijkheid, en juist de activiteit van het lezen traint de geest hierin.

Ten derde, zo stelde Augustinus, heeft de innerlijke vorming als gevolg van lezen altijd een praktische uitwerking. Ons handelen wordt bepaald door hoe we denken en voelen. Het was niet alleen Cicero's *Hortensius* dat een enorme invloed had op Augustinus. Uiteindelijk bracht het lezen van een passage uit De brief van Paulus aan de Romeinen Augustinus radicaal tot ommekeer, waardoor zijn leven definitief een andere wending kreeg. In de *Belijdenissen* beschreef Augustinus hoe hij de passage van de Romeinen neerlegde. Verder lezen was niet nodig; hij wist wat hij moest doen.

Nu is het onwaarschijnlijk dat het lezen ons altijd raakt op de manier dat het Augustinus raakte op belangrijke momenten in zijn leven. Maar de algemene boodschap moge duidelijk zijn. Als het gedwongen binnen zitten ons tot meer lezen zet, waardoor we onszelf, ons leven, en hoe we verder willen of moeten net iets beter leren begrijpen, dan heeft de huidige crisis ook pluspunten.

Emma Cohen de Lara

Zie Joseph Clair, *Reading Augustine. On Education, formation, citizenship, and the lost purpose of learning*. New York: Bloomsbury 2018.